

15. Письма Марка Туллия Цицерона к Аттику, близким, брату Квинту, М. Бруту. – Т. I: Годы 68 – 51. – Издательство Академии Наук СССР, Москва – Ленинград, 1949. – С.403–412.
16. Письма Плиния Младшего / [пер. М. Е. Сергеенко (кн. I – VI, X), А. И. Доватура (кн. VII – IX), В. С. Соколова («Панегирик Траяну»)]. – 1-е изд. М.–Л., 1950. – 2-е перераб. изд. – Отв. ред. А. И. Доватур. (Серия «Литературные памятники»)]. – М.: Наука, 1983. – 408 с.
17. Сенека Луций Анней. Письма к Луцилию. Трагедии / Сенека Луций Анней // Серия: Библиотека античной литературы. – М.: Художественная Литература, 1986. – 543 с.
18. Сковорода Г. Повне зібрання творів: у 2 т. / Г. Сковорода. – К.: Наукова думка, 1973. – Т.2. – 576 с.
19. Тынянов Ю. Литературный факт / Ю. Тынянов // Поэтика. История литературы. Кино. – М.: Наука, 1977. – С.255–270.
20. Українська література XIV–XVI ст. – Київ: «Наукова думка», 1988. – 600 с.
21. Українські гуманісти епохи Відродження. – Київ: «Наукова думка», «Основи», 1995. – Ч.1. – 431 с.
22. Філософська думка в Україні: Бібліогр. словник / [авт. кол.: В. С. Горський, М. Л. Ткачук, В. М. Нічик та ін.]. – К.: Унів. вид-во «Пульсар», 2002. – 244 с.
23. Фрейнберг Л. А. Фиктивное письмо в поздней греческой прозе / Л. А. Фрейнберг // Античная эпистография. – М.: Наука, 1967. – С.162–191.
24. Квинт Гораций Флакк. Полное собрание сочинений / [пер. под ред. Ф. А. Петровского, вступ. ст. В. Я. Каплинского]. – М.–Л.: Academia. – 1936. – 447 с.
25. Українська література XIV–XVI ст. – Київ: «Наукова думка», 1988. – 600 с.

References

1. Velykyj tlumachnyj slovnyk ukraïnskoyi movy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.slovnyk.net>. – Nazva z ekranu.
2. Istoria vsemyrnoy lyteratury: v 8 t. / gl. redkol.: G. P. Berdnykov (gl. red.) [y dr.]. – M.: Nauka, 1983–1994. – T.2. – S.449.
3. Kabanova Tat'jana Nikolaevna. Jepistoljarnyj tekst chastnoj perepiski v aspekte teorii rechevogo obshhenija (na materiale rukopisnyh i opublikovannyh tekstov XX v.): dis... kand. filol. nauk: 10.02.01 / Tat'jana Nikolaevna Kabanova. – Cheljabinsk, 2004. – 210 s.
4. Kuzmenko V. I. Pysmennyczkij epistoljarij v ukraïnskomu literaturnomu procesi 20–50-x rokiv XX st.: avtořef. dys. ... dok. filol. nauk: specz. 10.01.01 «Ukrajinska literatura» / V. I. Kuzmenko. – K., 1999. – 34 s.
5. Lazarchuk R. M. Druzheskoe pis'mo vtoroj poloviny XVIII veka kak javlenie literatury: avtořef. diss. ... kand. filol. nauk / R. M. Lazarchuk. – L., 1972. – 26 s.
6. Litopys ruskyj / [per. z davnorus. L. Ye. Maxnovcya; vidp. red. O. V. Myshanych]. – K.: Dnipro, 1989. – 591 s.
7. Makogonenko G. P. Pis'ma russkih pisatelej XVIII veka i literaturnyj process / G. P. Makogonenko // Pis'ma russkih pisatelej XVIII veka. – L., 1980. – S.3–41.
8. Mel'nikova Anna Sergeevna. Greko-rimskie intellektual'nye svyazi v jepohu Antoninov (Predystorija i fenomen vtoroj sofistiki): dis. ... kand. ist. nauk: 07.00.03 / Anna Sergeevna Mel'nikova. – SPb., 2004. – 204 s.
9. Mycyk Yu. A. Lysty Ivana Mazepy ta Pylypa Orlyka / Yu. A. Mycyk // Borysten. – 1993. – №4. – S.5–6.
10. Morozova L. I. Pysmennyczkij epistoljarij u systemi literaturnyx zhanriv: dys. ...kand. filolog. nauk: 10.01.06 / L. I. Morozova. – K., 2006. – 223 s.
11. Motroshilova N. V. Sud'ba drevnegrecheskogo atomizma i filosofskij vklad Jepikura / N. V. Motroshilova – M.: Greko-latinskij kabinet, 1995. – S.89–90.
12. Nimchuk V. V. Berestyani gramoty Ukrajiny / V. V. Nimchuk // Movoznavstvo. – 1992. – №6. – S.11–14.
13. Nравstvennyye pis'ma k Luciliju / [perevod i primechanija S. A. Osherova]. – Serija: Literaturnye pamjatniki. – M.: Nauka, 1977. – 384 s.
14. Petrychenko N. Metodyka vykorystannja epistoljarnyx materialiv u procesi vyvchennja ukraïnskoyi literatury: avtořef. dys. ... kand. ped. nauk: specz. 13.00.02 «Teoriya i metodyka navchannja (ukraïnska literatura» / N. Petrychenko. – K., 2003. – 21 s.
15. Pis'ma Marka Tullija Cicerona k Attiku, blizkim, bratu Kvintu, M. Brutu. – Т. I: Gody 68 – 51. – Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Moskva – Leningrad, 1949. – S.403–412.
16. Pis'ma Plinija Mladshego / [per. M. E. Sergeienco (kn. I – VI, X), A. I. Dovatura (kn. VII – IX), V. S. Sokolova («Panegirik Trajanu»)]. –

- 1-е изд. М.–Л., 1950. – 2-е перераб. изд. – Отв. ред. А. И. Доватур (Серия «Literaturnye pamjatniki»)]. – М.: Nauka, 1983. – 408 s.
17. Seneka Lucij Annej. Pis'ma k Luciliju. Tragedii / Seneka Lucij Annej // Serija: Biblioteka antichnoj literatury. – M.: Hudozhestvennaja Literatura, 1986. – 543 s.
18. Skovoroda G. Povne zibrannja tvoriv: u 2 t. / G. Skovoroda. – K.: Naukova dumka, 1973. – T.2. – 576 s.
19. Tynjanov Ju. Literaturnyj fakt / Ju. Tynjanov // Pojetika. Istorija literatury. Kino. – M.: Nauka, 1977. – S.255–270.
20. Ukrajinska literatura XIV–XVI st. – Kyiv: «Naukova dumka», 1988. – 600 s.
21. Ukrajinski humanisty epohy Vidrozhennja. – Kyiv: «Naukova dumka», «Osnovy», 1995. – Ch.1. – 431 s.
22. Filozofskja dumka v Ukraïni: Bibliogr. slovnyk / [avt. kol.: V. S. Gorskyj, M. L. Tkachuk, V. M. Nychyk ta in.]. – K.: Univ. vyd-vo «Pulsar», 2002. – 244 s.
23. Frejnberg L. A. Fiktivnoe pis'mo v pozdnej grecheskoj proze / L. A. Frejnberg // Antichnaja jepistolografija. – M.: Nauka, 1967. – S.162–191.
24. Kvint Goracij Flakk. Polnoe sobranie sochinenij / [per. pod red. F. A. Petrovskogo, vstup. st. V. Ja. Kaplinskogo]. – M.–L.: Academia. – 1936. – 447 s.
25. Ukrajinska literatura XIV–XVI st. – Kyiv: «Naukova dumka», 1988. – 600 s.

Grigorenko I. V., Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Docent, Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), iragrigorenko@ukr.net

Private letters and epistolary form: the historical aspect of the interaction

The article outlines the key stages of interaction between the private letters and epistolary form in the historical aspect. The article from antiquity to the twentieth century, the basic stages of the transition of the private letter to the public sphere. The author notes that the letter as a particular speech genre since ancient times begins to develop in three ways. First, proper private correspondence, which, depending on the author's correspondence and the thematic content of the letter remained in the field of household paper or subsequently acquired a historical and cultural significance. Second, the letter in which the authors calculated in advance for their disclosure or on a wide range of readers. A letter in this case, becomes a convenient composite form for the expression and promotion of their own philosophical views, scientific concepts. Third, journalistic and composition, written in the form of a letter. As a result, the review the interaction of the private letters and epistolary forms of work, the author states that the letter as a form of literary composition and epistolary genre since its origin are constantly on the verge of literature and everyday functioning. Under certain social and historical circumstances of the letter as a fact of life may become a fact of cultural and literary life of the nation.

Keywords: letter, epistle, epistolary form, the epistolary genre, private letter, creative letter, literary fact.

* * *

УДК 614:2(477)«192/193»

Швидкий С. М.,

кандидат історичних наук, доцент, проректор із науково-педагогічної роботи, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна, Слов'янськ), shvidkuj.sergij@yandex.ru

Становлення й функціонування державної системи охорони здоров'я в Україні (20–30 рр. ХХ ст.)

Досліджується процес формування державної системи охорони здоров'я в Україні (20–30 рр. ХХ ст.), діяльність міських управ щодо розвитку національної медицини, становлення медичних навчальних закладів по підготовці професійних медичних кадрів. Закцентовано увагу на соціально-політичних, економічних факторах, які мали негативний вплив на стан здоров'я населення.

Ключові слова: медицина, хвороби, захворюваність, охорона здоров'я.

За короткий час Української революції 1917–1920 рр. країна пережила декілька етапів своєї державності, кожний з яких характеризувався своїми особливостями щодо побудови центральних органів управління охороною здоров'я. За період Центральної Ради (17 березня 1917 р. – 29 квітня 1918 р.) вищим медико–

адміністративним органом було проголошено Центральну лікарсько-санітарну Раду; в Києві було створено Крайову (в розумінні державної української) лікарсько-санітарну Раду – перший орган управління медико-санітарною справою автономної України. З доповіддю «Утворення Крайового медично-санітарного органа при Генеральному Секретаріаті Української Центральної Ради» (перший уряд автономної України) на 1-му Крайовому лікарсько-санітарному з'їзді (Київ) 15 жовтня 1917 р. виступив декан медичного факультету Українського Народного Університету професор О. В. Корчак-Чепурківський. З'їзд прийняв резолюцію, в якій наголошувалось, що «весь лікарсько-санітарний устрій повинен базуватись на тих же, працьованих громадською медичною думкою, демократичних основах, на яких раніше будувалась земська медицина». Головою Крайової лікарсько-санітарної Ради було обрано лікаря Бориса Матюшенка (1883–1944 рр.) – вихованця медичного факультету університету св. Володимира. У січні 1918 р., після проголошення незалежності УНР, в структурі Ради Народних Міністрів нового уряду України (яка змінила Генеральний Секретаріат), замість Крайової лікарсько-санітарної Ради був заснований Департамент охорони здоров'я, першим директором якого також став Б. П. Матюшенко. Навесні 1918 р. за участі Євмена Лукасевича (1871–1929 рр.) було засновано Український Червоний Хрест. На той час він уже був редактором часопису «Українські медичні вісті» – першого у Наддніпрянській Україні періодичного медичного видання.

Період правління гетьмана П. П. Скоропадського та проголошення Української держави (29 квітня – 18 грудня 1918 р.) позначився скасуванням всіх законів Центральної Ради, відновленням діяльності міських управ з відділами народного здоров'я, губернських та повітових земських управ з санітарними бюро [1, с. 80]. Було засновано орган централізованого управління медичною справою на рівні міністерства – Міністерство Народного Здоров'я і Опікування.

За період правління уряду Директорії (18 грудня 1918 р. – друга половина 1919 р.), відбулося відновлення законів Української Народної Республіки, 22 січня 1919 р. було проголошено акт її возз'єднання з Західно-Українською Народною Республікою (ЗУНР, 1918 р.) в єдину соборну Україну. Директорія зберегла Міністерство Народного Здоров'я і Опікування, яке під час її перебування в Києві очолював Б. П. Матюшенко. Тоді ж, декретом від 21 січня 1919 р. було засновано перший радянський централізований орган управління медико-санітарною справою – Народний Комісаріат охорони здоров'я України (НКОЗ). Однак в умовах складної військово-політичної ситуації і паралельного формування радянських органів управління, в управлінні медичною справою панувало більш ніж дворічне двовладдя, що негативно впливало на загальний стан справ в охороні здоров'я населення [див. дет.: 4].

Отже, як бачимо, українські медики усвідомлювали нагальність проведення кардинальних змін у галузі охорони здоров'я, передусім – створення централізованого управління медико-санітарною справою. Одночасно усвідомлювалася потреба розвивати національну медицину, зокрема, формувати українську науково-медичну термінологію.

Проте ХХ ст. з усіма його катаклізмами, було найменше пристосоване для активних змін у галузі охорони здоров'я

населення. Відтак паростки нововведень у цій сфері були на довгий час приречені співіснувати із усталеною впродовж століть системою, в тому числі і народною медициною. Проте (на відміну від, наприклад, народного акушерства як її складової [1, с. 124–125]), про «мирне» співіснування говорити не доводилось. Увесь комплекс народної медицини, разом із традиційними медичними знаннями, відповідними навичками та прийомами народних цілителів, а також – і це було ключовим – їх специфічними світоглядними уявленнями, опинився на вістрі антирелігійної пропаганди. З перших днів свого існування більшовицька влада розгорнула атаку на свідомість людини з метою знищення релігійної світоглядної, подолання релігійних пережитків, вироблення атеїстичного, діалектико-матеріалістичного світогляду.

Народна медицина легко вкладалася в категорію «неписьменності», «лженауцтва», «забобонності» й «марновірства», а тому могла підпасти під об'єкт, що підлягав переслідуванню та винищенню. Проте у повному масштабі цього не сталося. Тиск відповідних владних структур на носіїв народної медицини з метою викорінення специфічних знань і навичок втрачав сенс, якщо населення не отримувало альтернативної медичної допомоги. Загальна санітарно-епідеміологічна ситуація на місцях, ефективність дій професійних лікарів та інституцій, покликаних охороняти здоров'я населення, ставали чи основними факторами, які визначали затребуваність, а відтак – і подальше функціонування народної медицини (у широкому розумінні слова).

На українських теренах 1920–30-ті рр. позначились розгортанням поступу офіційної медицини за багатьма векторами. Це були складні умови: роки національно-визвольних змагань, голод 1921 р., наступні роки радянської індустріалізації та колективізації супроводжувались спалахами епідемій та захворювань, зокрема на черевний тиф, паратиф, висипний тиф, поворотний тиф, малярію, кір, шарлатину, кашлюк, віспу, різачку, телій, горбковицю легенево.

Крім того, війна і повсюдна розруха призвели до відриву від дому і переміщення маси військових та цивільних людей, зuboжіння населення, погіршення харчування і житлових умов, сприяли не тільки поширенню епідемій, а також і так званих «соціальних хвороб» – туберкульозу, венеричних захворювань (сифіліс, гонорея, трахома), а також алкоголізму [10, с. 14–15]. У 1922 р. харківський лікар Г. Квасницький подав промовистий матеріал про захворюваність на туберкульоз у військах Червоної Армії в Україні. Опубліковані ним дані свідчать, що на початку 1920-х рр. більшовицька цензура ще не була занадто суворою, принаймні у медичних справах, і дозволяла оприлюднити негативну інформацію про стан здоров'я навіть у військах. Отже, автор відзначає, що світова війна, яка залучила до війська майже все чоловіче населення країни, дуже сприяла схильності до розвитку легеневого туберкульозу. Моральні переживання та матеріальні труднощі, пов'язані із післявоєнною розрухою, погіршили тяжкі умови життя, які накопичувались ще з часів світової війни. Наведені ним дані свідчать про зростання захворюваності червоноармійців на туберкульоз у такій послідовності: 1920 р. – 2,7; 1921 р. – 6,38; 1922 р. – 12,0. Проте автор вважав, що в дійсності вони занижені, бо багато хронічних захворювань дихальних шляхів, на його думку, були початковими формами туберкульозу.

Так само гостро стояло питання боротьби з венеричними захворюваннями. Про її стан і проблеми було виголошено на засіданні секції громадської медицини і гігієни Харківського медичного товариства у лютому 1922 р. Було заявлено, що кількість хворих на сифіліс в Україні досягла не менше 10% всього населення, а чисельність хворих на всі венеричні хвороби – 20–25% усіх мешканців. Особливо хвилював той факт, що противенеричні заходи мали випадковий характер. Проте на думку ще одного харківського дослідника С. Бурштина, який 1923 р. надрукував статтю про боротьбу з «венеризмом», на Лівобережжі венерична захворюваність була втричі менша, ніж на Правобережжі. Він пояснював це тим, що останнє перенесло сім років безперервної війни, бо було ближнім тилом світової війни, пережило безкінечні зміни влади, переповнення територій різними військами, тривалий період беззаконня. Він із сумом констатував: армія заражається від населення, а населення – від армії [8, с. 309, 312].

Передові лікарські кола усвідомлювали необхідність широкої, планомірної, конкретної боротьби із захворюваністю населення. Показово, що нарком охорони здоров'я УСРР М. Г. Гуревич, виступаючи на засіданні Всеукраїнської санітарної ради у серпні 1922 р. наголосив, що всі хвороби у тій чи іншій мірі є наслідками експлуатації та незабезпеченості широких народних мас. Це злидні, недоїдання, неправильне фізичне виховання, спадковість тощо. При тому він наголосив, що досі медицина переважно має справу з клінікою, бактеріологією, і дуже мало приділяє увагу соціально-етіологічним моментам. Все це викликало нагальну потребу розгортання не тільки широкомасштабної медичної допомоги взагалі, але й роз'яснювальної санітарно-просвітницької роботи серед населення, створення санітарно-епідеміологічної служби. Зауважимо, що тоді ж на початку 1920-х рр. перші кроки у цьому напрямку було зроблено: при поліклініках (робітничих, дитячих, шляхових, гарнізонних тощо) було зроблено спробу організувати примітивні диспансери-амбулаторії (із забезпеченням необхідних медикаментів), які з часом планувалося перетворити на справжні диспансери.

Окремо постало питання формування фармацевтичної мережі та її упорядкування. Перший з'їзд фармацевтичних підвідділів відбувся 1919 р. У зв'язку з масовим продажем фальсифікованих лікарських препаратів (їх виробництво було великою мірою зосереджено в Одесі) було переглянута каталог лікарських засобів, що на той час уже налічував декілька тисяч найменувань. До легального продажу було дозволено тільки 300 із них. У січні 1922 р. було видано декрет про відкриття приватних аптек, проте роздрібні ціни на ліки встановлювались державою [6, с. 121, 123]. У 1923 р. була створена Фармакопейна комісія, яка підготувала перше радянське видання Державної фармакопеї. У квітні 1925 р. було прийнято постанову «Про управління аптеками і аптечними закладами». Однією із прикметних змін було розширення аптечної мережі на селі. У 1927 р. їх кількість перевищила 800 (757 госпрозрахункових і 86 аптек Червоного Хреста) [6, с. 125]. Проте годі й казати, – для повноцінного постачання населення ліками цієї кількості аптек було недостатньо. Між тим, за неповних десять років загальна кількість аптек в УСРР майже подвоїлась – на 1 січня 1933 р. їх налічувалося 1588 [9, с. XLVI]. У червні 1938 р. НКОЗ

СРСР було прийнято «Положення про госпрозрахункову аптеку аптекоуправління», згідно з яким відкривати аптеки мали право республіканські аптекоуправління за попереднім дозволом відповідного МОЗ союзнаї республіки. Варто окремо наголосити, що номенклатура ліків, пропонованих аптеками України, знаходилася майже в повній залежності від завезення лікарських засобів із РРФСР [6, с. 125, 126].

Варто зауважити, що, недовлячись на певні заходи з надання медичної допомоги населенню краю, в цілому ситуація залишалась складною. Так, Статистичний довідник по Сталінській окрузі за 1929 р. подає, зокрема, відомості зі стану «захорувальності» на інфекційні хвороби в 1926 та 1927 рр. Перелік загалом складається із 16 хвороб. Надані відомості свідчать, що ситуація лише загострювалась. Так, якщо загалом по Україні черевним тифом у 1926 р. захворіло 11,4 (обчислення первісних хворих на 10000 населення), по Сталінській окрузі – 8,8, то наступного року, відповідно, 12,5 і 25,5. Складне становище спостерігалось у так званих «селищах міської смуги» (зокрема Ветківська, Н.–Смолянська, Риківська): 1928 р. – 115,5 (порівняти по містах – 81,8) [10, с. 14]. При тому лікарень по району у сільській місцевості 1928 р. нараховувалося 14, загальне число ліжок – 295, а також 2 вендиспансери, де 1927/28 рр. лікувалося 707 хворих [9, с. 16, 18, 20].

Між тим, звернімо увагу на те, що у міжвоєнний період мало місце централізована, а тому заздалегідь спланована та, відповідно, підзвітна відповідним статистичним органам сімба саме лікарських рослин – під них спеціально відводилися посівні площі. Такі відомості містить статистичний довідник «Райони УСРР» за 1936 р., де окремим рядком згадуються лікарські культури, а саме – валерьяна, наперстянка, беладонна, шалфей, м'ята (також коріандр, тмін, фенхель, хміль), окремо – «інші і не розподілені лікарські культури». Завдяки довідникові маємо дані по 7 областям УСРР – Київській, Чернігівській, Вінницькій, Дніпропетровській, Одеській, Донецькій, а також Молдавській АСРР. Отже, на 1935 р. було виділено (в тисячах гектарів) по Харківській області: 1,2 під м'яту, 0,1 – шалфей, 0,1 – беладонну; в Донецькій області площі під сімбу лікарських рослин були відсутні. Загалом по Україні було зайнято: під м'яту – 6,3, шалфей – 0,1, валеріану – 0,3, беладонну – 0,2, інші рослини – 0,1 [9, с. XVI]. Показово, що саме Харківська область (разом із Київською) була чи не єдиною, де вирощували рослини під лікарську сировину.

У міжвоєнний період розвиток охорони здоров'я було поставлено у безпосередній зв'язок із виконанням робітниками і селянами п'ятирічного плану соціалістичного будівництва. Так, 18 грудня 1929 р. було прийнято Постанову ЦК ВКП(б) «Про медичне обслуговування робітників і селян». У 1930 р. було організовано Український державний інститут охорони здоров'я (з 1933 р. – Всеукраїнський інститут соціалістичної охорони здоров'я); 1934 р. у Демографічному інституті АН УРСР було створено відділ санітарної статистики, а сам інститут перейменовано в Інститут демографії і санітарної статистики (проіснував до 1938 р.). Серед найнагальніших проблем, які потрібно було вирішувати – пошук шляхів поліпшення санітарного стану населення, створення медико-санітарних установ, досягнення їх ефективної діяльності, організація

медичної допомоги населенню, вивчення питань праці й запобігання професійного травматизму [7, с. 133].

Важливим фактором, що свідчив про суттєвий поступ у справі охорони здоров'я, було цілеспрямоване формування професійних медичних кадрів, а також розгортання низки інституцій, що займалися спеціальними дослідженнями у галузі медицини. Для прикладу, 1920 р. медичний факультет Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна було реорганізовано в самостійний заклад – Харківську державну медичну академію, до якої, за розпорядженням Наркомату освіти УРСР (№2170 від 1920 р.), приєднано Жіночий медичний інститут Харківського медичного товариства. У листопаді 1921 р. рішенням малої колегії Головного професу (Українське головне управління професійної освіти) Академію перейменували на Харківський державний медичний інститут. У ньому було два факультети: медико-профілактичний і одонтологічний (вивчення хвороб зубів і їх лікування). Але цей заклад був не єдиним на теренах Харківського регіону. У 1920–30–ті рр. минулого сторіччя під час активної реорганізації вищої школи в Харкові послідовно й одночасно існували інститути: транспортний медичний, виробничий медичний, медико-педагогічний, психоневрологічний кадрів, стоматологічний, санітарно-гігієнічний, перший і другий медичні інститути, працював також сектор заочної медичної освіти. Показово, що за цей час тут було розгорнуто активну дослідницьку діяльність, проведено кілька масових анкетувань, у тому числі й сільських мешканців, на основі яких було написано низку вартих уваги монографій [див., напр.: 5]. Додамо, що 1930 р. п'ятий в Україні медичний університет було відкрито в Донбасі. Отже, в 1941 р. в системі охорони здоров'я УРСР було 14 стаціонарних інститутів: 9 медичних (по 2 в Києві і Харкові), три фармацевтичних (в тому числі Харків) два стоматологічних (Київ, Харків) [7, с. 123].

Окремо зауважимо: починаючи з 1920 р., розпочалася вузькопрофільна підготовка фармацевтичних кадрів – як на різних за термінами навчання курсах (6–9 місяців), так і у дворічних фармацевтичних школах. У Харкові 1921 р. було відкрито хіміко-фармацевтичний інститут із однорічною спеціалізацією за двома напрямками (1930 р. реорганізований в Медико-аналітичний інститут), невдовзі переведений до Одеси [6, с. 163]. 1925 р. при Хіміко-фармацевтичному інституті М. А. Валяшко було відкрито першу в країні науково-дослідну кафедру фармацевтичної хімії для підготовки наукових працівників-фармацевтів. На ці ж роки припадає масове відкриття й спеціалізованих технікумів. У Харкові 1930 р. було організовано Український інститут переливання крові [3, с. 326]. Варто окремо наголосити: місто Харків за час свого столичного статусу (з грудня 1919 по червень 1934 р.), демонстрував надзвичайно інтенсивний розвиток по всіх напрямках, проте феноменальні досягнення були отримані саме в медичній сфері.

Попри всі намагання влади досягти прогресу в справі організації нової лікарської системи, народна медицина продовжувала своє існування в усіх своїх проявах. Для цього склалися певні об'єктивні умови. З одного боку, новий медичний устрій, а з нею – медико-санітарна допомога, не доходили (і не могли за такий короткий час, навіть за умов успішності їх запровадження) дійти до пересічного селянина. Треба взяти до уваги, що контексти

промислового зростання регіону, тут відбувалися значні демографічні зрушення. Особливо цей процес посилювався з початком примусової колективізації, коли місцеве селянство почало масово відходити у промислові центри Сходу України. Проте аграрні округи регіону на загал за складом населення лишалися українськими.

З іншого боку, на 1920–1930–ті рр. припала спроба введення в дію в усіх сферах суспільного життя так званої політики українізації. Її відгомном було розгортання широкої краєзнавчої, але також і етнографічної роботи на місцях. Показово, що матеріали інструктивного характеру – різного роду питальники, відозви, «програми», які розроблялись численними науковими установами етнографічного та краєзнавчого профілю (Етнографічна комісія, Кабінет примітивної культури та її пережитків у побуті й фольклорі України, Кабінет-музею антропології та етнології ім. Ф. Вовка, Кабінет по вивченню національних меншин ВУАН тощо), що виходили впродовж 1925–1930 рр., неодмінно містили питання з народної медицини [2, с. 55, 58, 63 та ін.].

Список використаних джерел

1. Борjak O. O. Баба-повитуха в культурно-історичній традиції українців: між профанним і сакральним / Борjak O. O. – К.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, 2009. – 400 с.
2. Борjak O. З історії народознавства в Україні: Каталог етнографічних програм / упоряд. O. Борjak. – К.: Українознавство, 1995. – 119 с.
3. Verhratskij S. A. Історія медицини / С. А. Verhratskij. – К.: Здоров'я, 2011. – 352 с.
4. Влодек O. Історія охорони здоров'я в Україні / Влодек O. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/mtbr_healthserviceshistory/. – Назва з екрану.
5. Гуревич Г. А. Старе життя селянки / Гуревич Г. А., Ворожбит А. – Х.: Медвидав, 1931. – 106 с.
6. Історія медицини та фармації: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [З. М. Мнушко та ін.]; М–во охорони здоров'я України, Нац. фармац. ун–т. – Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2009. – 207 с.
7. Из истории здравоохранения Украинской ССР [Текст] / Под ред. В. Д. Братуся [и др.]; М–во здравоохранения УССР. Киевский науч.–исслед. ин–т клинич. медицины им. акад. Н. Д. Стражеско. Укр. респ. о–во историков медицины. – К.: Здоров'я, 1970. – 153 с.
8. Ціборовський O. M. На варті здоров'я: Історія становлення соціальної медицини і охорони громадського здоров'я в Україні / Олег Ціборовський. – К.: Факт, 2010. – 430 с.
9. Райони УССР: статистичний довідник. Т.1 / за ред. O. M. Асаткіна; Управління народногосподарського обліку УССР. – К.: Народне господарство та облік, 1936. – 1196 с. – Режим доступу: http://history.org.ua/LiberUA/RayUSRR_1936/RayUSRR_1936.pdf
10. Статистичний довідник Сталінського округу / Центральне статистичне управління. – Сталіне: Видання Сталінського Окрестатбіора, 1929. – 188 с.

References

1. Borjak O. O. Baba-povyтуha v kul'turno-istorychnij tradycii' ukrai'nciv: mizh profannym i sakral'nym / Borjak O. O. – K.: Instytut mystectvoznavstva, fol'klorystyky ta etnologii' im. M. T. Ryl's'kogo NAN Ukrainy, 2009. – 400 s.
2. Borjak O. Z istorii' narodoznavstva v Ukraini: Katalog etnografichnyh program / uporjad. O. Borjak. – K.: Ukrainoznavstvo, 1995. – 119 s.
3. Verhrats'kyj S. A. Istorija medycyny / S. A. Verhrats'kyj. – K.: Zdorov'ja, 2011. – 352 s.
4. Vlodek O. Istorija ohorony zdorov'ja v Ukraini / Vlodek O. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/mtbr_healthserviceshistory/. – Nazva z ekranu.
5. Gurevych G. A. Stateve zhyttja seljanky / Gurevych G. A., Vorozhbyt A. – H.: Medvydav, 1931. – 106 s.
6. Istorija medycyny ta farmacii': navch. posib. dlja stud. vyssh. navch. zakl. / [Z. M. Mnushko ta in.]; M–vo ohorony zdorov'ja Ukrainy, Nac. farmac. un–t. – H.: Vyd–vo NFau: Zoloti storinky, 2009. – 207 s.

7. Iz istorii zdravoohraneniya Ukrainskoj SSR [Tekst] / Pod red. V. D. Bratusja [i dr.]; M—vo zdravoohraneniya USSR. Kievskij nauch.—issled. in—t klinich. mediciny im. akad. N. D. Strazhesko. Ukr. resp. o—vo istorikov mediciny. — K.: Zdorov'ja, 1970. — 153 s.

8. Ciborovs'kyj O. M. Na varti zdorov'ja: Istorija stanovlenniya social'noi' medycyny i ohorony gromads'kogo zdorov'ja v Ukrai'ni / Oleg Ciborovs'kyj. — K.: Fakt, 2010. — 430 s.

9. Rajony USRR: statystychnyj dovidnyk. T.1 / za red. O. M. Asatkina; Upravlinnja narodnogospodars'kogo obliku USRR. — K.: Narodne gospodarstvo ta oblik, 1936. — 1196 s. — Rezhym dostupu: http://history.org.ua/LiberUA/RayUSRR_1936/RayUSRR_1936.pdf

10. Statystychnyj dovidnyk Stalins'koi' okruhy / Central'ne statystychnе upravlinnja. — Staline: Vydannja Stalins'kogo Okrstatbjura, 1929. — 188 s.

Shvydkyi S. M., candidate of historical sciences, assistant professor, Vice-rector of Research and Pedagogical Work of State higher educational institution «Donbas state pedagogical university» (Ukraine, Slavyansk), shvidkuj.sergij@yandex.ru

The establishment and functioning of the public health system in Ukraine (20–30's of the XXth century)

The process of forming of the state health system in Ukraine (20–30's of the XXth century) is examined in the article. The activities of town councils for the development of national medicine, the establishment of medical schools to train professional medical personnel are also highlighted. The attention is focused on the social, political and economic factors that have a negative impact on public health.

Keywords: medicine, illness, disease, health service.

* * *

УДК 327–055.1(437.1)+94(437.1)

Варгатюк С. В.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету журналістики та міжнародних відносин, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна, Київ)

Діяльність української дипломатичної місії на Паризькій мирній конференції 1919–1920 рр.

Досліджені кроки представників державного проводу Директорії УНР щодо зміни курсу стратегічного зовнішньополітичного курсу України зі «Східного» на «Західний».

Проаналізовані заходи українських дипломатів визнання України головами урядів країн Антанти на Паризькій мирній конференції 1919–1920 років.

Ключові слова: зовнішня політика, стратегічний курс, державний провід.

Сьогодні, коли відбувається боротьба українського народу проти зовнішньої агресії, українська історична наука і зовнішньополітична практика мають знайти органічний зв'язок минулих часів і поколінь українців, що за часів Директорії УНР, як зі зброєю в руках, так і на дипломатичному фронті відстоювали право на самостійне державне буття.

Для вирішення поставленої проблеми автор використав певну джерельну базу. Корпус джерел, де проблеми деяких аспектів зовнішньої політики Директорії УНР відрізняються методологічно автор поділив на окремі групи. Першу групу складають архівні джерела, які вводяться автором в науковий обіг вперше. Це фонди Центрального Державного Архіву Вищих Органів Державної Влади і Державного Управління України (ЦДАВОВУ). Друга група – дослідження науковців, які присвятили своє життя вивченню внутрішньої та зовнішньополітичної практики Директорії УНР, зокрема це – М. Стахів, Р. Симоненко, І. Срібник та інші. Третя група – літературні праці, мемуари та спомини безпосередніх учасників згаданих подій, це – Ю. Тютюнник, С. Шелухін, О. Доценко та інші. Дослідженню зовнішньополітичних аспектів Директорії УНР присвячені праці науковців у пострадянську добу – І. Срібник, П. Демчук та інші.

З огляду на певну кількість наукових праць з дослідження зовнішньої політики України доби визвольних змагань 1917–1921 рр. низка невивчених та мало досліджених аспектів залишаються бути присутніми. Зокрема, невідомо, чому українська делегація на Паризькій конференції відмовилася від співпраці в підкомісії з польських справ щодо внутрішнього статусу Східної Галичини. З огляду сьогодення українським дипломатам потрібно було взяти участь у праці підкомісії та намагатися впливати на вироблення внутрішнього статусу Східної Галичини на користь її мешканців.

Мета статті – проаналізувати та усвідомити діяльність представників дипломатичного проводу Директорії УНР на Паризькій мирній конференції у 1919–1920 рр.

Через погіршення міжнародного становища Директорія УНР змінила свої погляди щодо концепції нейтральності у закордонній політиці. Було цілком зрозуміло, що дотримуватися нейтралітету щодо Радянської Росії, Антанти, армії генерала А. Денікіна неможливо, оскільки надто високою була ціна можливої поразки. Голова Директорії В. Винниченко з цього приводу писав: «Справді, з одного боку Антанта, з другого німці, з третього гетьманці, з четвертого більшовики» [1, с. 143].

З такої нагоди один з голів Ради Народних Міністрів доби Директорії УНР І. Мазепа писав: «Підеш за Антантою – згубиш і решту довір'я народних мас та армії та станеш жертвою імперіалізму держав Антанти та російських «білих армій», підеш за російськими більшовиками – втрадиш найсвідомішу частину війська, а проте все одно опинишся під владою московських комісарів» [2, с. 84].

Але марні переговори української дипломатичної місії у Москві, безперервний наступ Червоної армії та оволодіння нею Києвом спонукали Директорію з двох лих обирати найменше і шукати контактів з Антантою для відсічі наступові військ РСФФР. Український політичний провід вважав, що без допомоги Антанти Україна не втримається проти переважаючих сил Радянської Росії.

Другим важливим фактором зміни зовнішньополітичного курсу Директорії УНР був УІ з'їзд УСДРП. Офіційно партійний форум засудив наміри Антанти окупувати: Україну. Але група делегатів з Катеринослава, де проходила лінія фронту з Червоною армією, у приватній розмові з В. Винниченком зміцнили в ньому опір проти впливів з боку боротьбистів щодо впровадження в Україні диктатури пролетаріату й союзу з Радянською Росією.

Але на перешкоді порозуміння Директорії з Антантою стояла тверда позиція французького уряду. Це, по-перше, негативне сприйняття офіційним Парижем укладання Україною угоди з центральними державами на переговорах у Бресті, по-друге, це намагання французького прем'єра Ж. Клемансо створити: умови відродження Великої Польщі за рахунок включення до її складу значної частини етнічних українських земель.

Таке новоутворення розглядалося як складова частина антибільшовицької «Малої Антанти» або ж санітарного кордону навколо РСФФР. А французький міністр закордонних справ С. Пішон, перебуваючи під певним впливом російських імперських кіл [3], висловлювався за відбудову «єдиної та неподільної» Росії, до якої мала також увійти Україна [4, арк. 41].

Така позиція французького уряду перекреслювала сподівання Директорії бути визнаною Антантою.